

Witkacy

malarstwo/painting

BOSZ
art

Witkacy parodiujący
Włodzimierza Majakowskiego
z filmu *Chuligan i Panna*.
Fotografował Józef Głogowski
około 1931

Witkacy in the parody of
Mayakovsky in the film
A Hooligan and a Maiden.
Photo by Józef Głogowski
circa 1931

Witkacy

malarstwo/painting

BOSZ
art

Stanisław Ignacy Witkiewicz, zwany Witkacym (1885–1939), w młodości malował nie tylko tradycyjne pejzaże i portrety, ale i kompozycje zaludnione przez dziwaczne postaci. Po samobójstwie narzeczonej Jadwigi Janczewskiej w 1914 roku artysta wyjechał najpierw do Australii, a potem do Rosji, gdzie spędził lata pierwszej wojny światowej, służąc w carskiej armii. Wydarzenia te znalazły odzwierciedlenie w jego pracach w postaci tropikalnych pejzaży, portretów oficerów, a nawet sceny śmierci kobiety w górskiej scenerii. Od 1915 roku Witkacy zaczął rysować barwnymi pastelami, zarówno portrety, jak i fantastyczne kompozycje – między innymi cykl poświęcony gwiazdom i zjawiskom astronomicznym.

W tym okresie artysta ostatecznie sformułował swoją teorię Czystej Formy opublikowaną w 1919 roku jako *Nowe formy w malarstwie i wynikające stąd nieporozumienia*. Według jej założeń namalował w latach 1915–1924 szereg ekspresyjnych obrazów olejnych. Jednak w 1924 roku nastąpiła istotna zmiana – autoportret o znamienym tytule *Ostatni papieros skazańca* stanowił manifestację artystyczną, po której Witkacy całkowicie zaprzestał uprawiania malarstwa olejnego. W 1925 roku stworzył jednoosobową Firmę Portretową „S.I. Witkiewicz”, w ramach której wykonywał portrety pastelami według zasad ujętych w *Regulaminie*. Skodyfikował w nim typy portretów i oznaczył kolejnymi literami alfabetu – od A do E. Każdy typ określał konwencję, w jakiej został wykonany.

In his youth **Stanisław Ignacy Witkiewicz**, known as Witkacy (1885–1939), painted not only traditional landscapes and portraits, but also compositions full of strange figures. In 1914 after his fiancée Jadwiga Janczewska's suicide he went first to Australia, and then to Russia, where he spent the First World War serving in the Russian imperial army. These experiences were reflected in his work in the form of tropical landscapes, portraits of officers, and even a picture showing the death of a woman against a mountainous background. In 1915 Witkacy started to use pastels both for portraits and fantasies, including a cycle on the stars and other astronomical phenomena.

In this period he crystallised out his theory of Pure Form, giving it its final shape and publishing it in 1919 as *Nowe formy w malarstwie i wynikające stąd nieporozumienia* (“New forms in painting and the resulting misunderstandings”). In 1915–1924 he made a series of expressive oil paintings based on principles put forward in his theory. But a signal change came in 1924 – his self-portrait meaningfully entitled *Ostatni papieros skazańca* (“The Condemned Man's Last Cigarette”) served as an artistic manifesto, after which he never painted in oils again. In 1925 Witkacy established a portrait-painting company called S.I. Witkiewicz in which he was the sole shareholder, to make pastel portraits according to a set of principles he drew up in his own book of rules which defined a series of portrait types labelled from A to E. Each type had its own convention.

Typ A – „wylizany”, zachowywał fotograficzne podobieństwo modela, jednak artysta dla równowagi dodawał wizerunkom egzotyczne tło – najczęściej fantastyczny pejzaż.

Typ B – „charakterystyczny, bez cienia karykatury”, był przeznaczony dla tzw. przeciętnego klienta, bez szaleństw, na neutralnym tle, najczęściej w formie stylizowanej kotary.

Typ C – najciekawszy, dopuszczający znaczną deformację wizerunku, wykonywany był za darmo, głównie dla osób z najbliższego kręgu artysty, pod wpływem alkoholu, czasem narkotyków.

Typ D – imitujący typ C, jednak bez użycia powyższych substancji.

Typ E – zakładał „dowolną interpretację psychologiczną, według intuicji Firmy”, w praktyce w tej konwencji powstawały przeważnie portrety kobiet, które artyście się podobały.

Często Witkacy mieszał typy i konwencje, a końcowy efekt w niewielkim tylko stopniu spełniał pierwotne założenia. Dodatkowo wprowadzał typ „podstawkowy” i „Alcoforado” (ekstacyjny, nawiązujący do erotycznych wierszy Mariany Alcoforado), a także niekonwencjonalne zakończenia (ptasie nóżki, rybie i gadzie ogony, penisy). Każdy portret artysta opatrzywał swoją sygnaturą, datą oraz oznaczeniem typu. Często dodawał informację, że w trakcie wykonywania wizerunku nie pił (NII) i nie palił (NP).

Cennik Firmy Portretowej zawierał koszty wykonania poszczególnych typów wizerunków – od 100 zł (typ D) do 350 zł (typ A). Było to jednak nie

Typ A – “spruced up,” preserving the model’s photographic image, but with an exotic background, usually a fantastic landscape, added for balance.

Typ B – “characteristic, without a trace of caricature,” for the average customer, no extravaganzas, on a neutral background usually in the form of a stylised curtain.

Typ C – the most interesting type, tolerating a considerable degree of deformation of the face, done free of charge, usually for Witkacy’s closest friends, under the influence (of alcohol or sometimes drugs).

Typ D – an imitation of type C but without the use of the aforementioned substances.

Typ E – envisaging “an arbitrary psychological interpretation, at the Company’s discretion,” in practice this convention was used for portraits of women Witkacy fancied.

Witkacy often used to mix his types and conventions, and the final effect did not comply with the original rules to a very great extent. In addition he had a “footing” type and an “Alcoforado” type (ecstatic, alluding to the erotic poems of Mariana Alcoforado), and he also implemented unconventional endings such as birds’ feet, fish and reptile tails, or penises. On each of these portraits he put his signature, the date, and type, sometimes adding a note that he had not been drinking (NII) or not smoking (NP) while making it.

Witkacy’s portrait company had a price list for the various types, ranging from 100 złoty (Type D) to 350 złoty (Type A).

tylko przedsięwzięcie komercyjne, ale też swoisty projekt artystyczny, który w 1939 roku zakończyła samobójcza śmierć Witkacego.

Anna Żakiewicz

However, he did not treat it merely as a commercial business, but also as a special kind of artistic project which came to an end in 1939 when he committed suicide.

Anna Żakiewicz

Anna Żakiewicz – dr historii sztuki, w latach 1982–2015 pracowała w Muzeum Narodowym w Warszawie, autorka wielu książek i artykułów poświęconych twórczości Witkacego oraz sztuce XX i XXI wieku.

Dr. Anna Żakiewicz is an art historian and one-time employee of the National Museum in Warsaw (1982–2015). She has written several books and articles on the work of Witkacy and 20th- and 21st-century art.

*Kompozycja
z pięcioma postaciami*
1911
olej
67,5 × 87,5 cm

*Composition
with Five Figures*
1911
oil
67.5 × 87.5 cm

*Portret Eugenii
Dunin-Borkowskiej*
1913
olej
126 × 70,5 cm

*Portrait of Eugenia
Dunin-Borkowska*
1913
oil
126 × 70.5 cm

Kompozycja z tancerką

1916
pastel
46 × 63 cm

Composition with Dancer

1916
pastel
46 × 63 cm

Kompozycja z białymi postaciami

1917
pastel
46 × 66 cm

Composition with White Figures

1917
pastel
46 × 66 cm

*Portret podwójny
(z autoportretem)*
1920
olej
65 × 77,5 cm

*Double Portrait
(with Self-Portrait)*
1920
oil
65 × 77.5 cm

Portret Zofii Nawrockiej

1928
pastel
69 × 50 cm

Portrait of Zofia Nawrocka

1928
pastel
69 × 50 cm

*Portret Marii
i Włodzimierza Nawrockich*
1926
pastel
90 × 100 cm

*Portrait of Maria and
Włodzimierz Nawrocki*
1926
pastel
90 × 100 cm

Autoportret – Dr. Jekyll

1938

pastel

64,5 × 48 cm

Self-Portrait – Dr. Jekyll

1938

pastel

64,5 × 48 cm

Autoportret – Mr Hyde

1938

pastel

68 × 48,6 cm

Self-Portrait – Mr Hyde

1938

pastel

68 × 48.6 cm

Stanisław Ignacy Witkiewicz, zwany Witkacym (1885–1939), był nie tylko malarzem, ale także filozofem, pisarzem, dramaturgiem, teoretykiem sztuki i fotografem. W każdej z tych dziedzin osiągnął mistrzostwo i w każdej z nich nieustannie zaskakiwał. Jako malarz był twórcą zarówno tradycyjnych pejzaży i portretów, jak również ekspresyjnych kompozycji z pogranicza abstrakcji. Najbardziej jednak znane są jego pastelowe portrety wykonywane w ramach jednoosobowej Firmy Portretowej „S.I. Witkiewicz”.

Stanisław Ignacy Witkiewicz, known as Witkacy (1885–1939), was not only a painter, but also a philosopher, writer, dramatist, theoretician of art, and photographer. In each of these disciplines he was a maestro, continually coming up with amazing effects. His painting encompassed both traditional landscapes and portraits as well as expressive compositions verging on abstract art. But he is best known for the pastel portraits he made for “S.I. Witkiewicz”, his one-man portrait company.